

HUSZONÖTÖDIK JOGÁSZ VÁNDORGYŰLÉS A SZERZŐDÉSEK ÁLTALÁNOS SZABÁLYAI AZ ÚJ PTK VITATERVEZETÉBEN

A biztosítási szerződés szabályainak újraalkotásáról

Dr. Kiss Ferenc Kálmán
Ügyvéd

Tisztelt Elnök Asszony! Tisztelt Kollegák! Tisztelt Értekezlet!

Valóban az a helyzet, hogy Vékás professzor úr előadását hallgatva rá kellett arra döbbsen - talán nem is először –, hogy a biztosítási szerződéses jogviszony az az állatorvosi ló, amelyre mint az ábrán a betegségeket, jobban mondva azok tüneteit, rá lehet aggatni a kodifikációs koncepcióval összefüggésben.

Hiszen milyen jogviszony is ez? Egyik oldalról ún. (egyoldalú) tárgyi kereskedelmi ügylet (Kt.258.§ 4.), amelynek ma is csak bizonyos fajta kereskedők – a biztosítók – lehetnek az alanyai.

Jellemző az is, hogy a szerződéses szabadság igen jelentős korlátokat szenved (Ptk.567.§); ezen kívül ötvenféle szerződéskötési kötelezettség is terheli a biztosítást igénybe vevőket. Ugyanakkor a biztosítás a legalapvetőbb mindennapi jogügyletek egyike; vagy 12 millió szerződést tartanak nyilván a biztosítók és ezekbe éppúgy beletartozik a magyar atomerőmű atompoolja, mint a biztosítás jogilag is sajátos jelensége, de ugyanígy milliók háztartási biztosítása, és mindannyiunk 3 millió gépjármű-felelősségbiztosítása is. „Közben van” a trafikos és a sarki butikos üzlete, róluk valóban nehéz eldönteni, hogy fogyasztók-e vagy a professzionális szféra szereplőiként jelennek-e meg a biztosítási jogviszonyban.

Egy biztos, a mai monolitikus jogi szabályozás kereteit, amely ezt a sokrétű halmazt egységes egésként kezeli, – méghozzá egyoldalúan kogens szabályozással (Ptk.567.§) –, fessegetik a megváltozott viszonyok. Márcsak ezért is elérkezett az idő – a polgári jogi kodifikáció keretei között – a biztosítási szerződés jogának újrakodifikálására.

A biztosítási szakma művelői ezt a maguk területén mindenképpen rendkívüli fontosságú eseménynek tartják a polgári jogban folyó nagy átalakításon belül, így a szerződési jogi szabályozást már tavaly novemberben is nemzetközi kollokvium taglalta a MJE biztosítási szakosztályának szervezésében (A biztosítási magánjog szabályozási kérdéseit korábbi jogászgyűléseken is megvitatták¹.)

(A szakosztály az új Ptk.biztosítási címének részletes vitáját is megkezdi. A közeljövőben sorra kerülő vitáulésen a betegségbiztosítás új polgári jogi szabályait számos irányból, a társadalombiztosítás művelőivel együtt próbálják górcső alá venni a biztosítási szakemberek.)

Egyszóval: feszülnek a jogi keretek a biztosításban, jó, hogy kodifikációs időt élünk.

1.A BIZTOSÍTÁSI MAGÁNJOG KODIFIKÁCIÓJA – AKKOR ÉS MOST

Nem vagyok híve az erőszakos korszakolásnak, nem erőltetem így azt a tételt sem, hogy a modern Magyarország korában több évtizedes, jobbára ötven éves etaponként követték egymást a kodifikációs szakaszok állomásai (a Kt. 1875-ben, majd az 1927. évi X. tv. – hamarabb a mai a Ptk. 1960-ban – majd megint rá ötven? évre az új Ptk.) a visszatekintés mégis ezt mutatja.

Csak remélni lehet, hogy a mostani biztosítási kodifikáció képe nem olyan szürke vagy elszomorító, mint ahogy egy Rózsa nevű kollegánk írta, közel harminc évvel a Kt. után, a biztosítási kodifikációról:

„A biztosítási jog – kivéve a tengeri biztosítást – a magánjognak legbefejezetlenebb részét képezi. A legfontosabb alapelveket illetően, dacára valamennyi kulturnemzet törekvésének, egységes teoria és praxis ki nem fejlődött és így könnyű megérteni, hogy a biztosítási joggal szemben a legtöbb állam törvényhozása késik a legislatioval. A hol beható kodifikationálás kíséreltetett meg, színtelen, általános, semmitmondó vagy éppen hamis jogszabályok keletkeztek, az érdek-összeütközéseknek elvi kiegyenlítése, az **absolut és dispositív jogszabályoknak határozott elválasztása, – a mely itt különösen szükséges, – még az irodalomban is alig kíséreltetett meg, a bíróságok gyakorlatában pedig ritkán fordult elő alkalom nagy elvi kérdések felett dönteni.** [kiemelés tőlem, Kiss F.] Míg a biztosítási ügy technikai tökélyt és páratlan gyakorlati használhatóságot ért el, addig a biztosítási jog, a mely annak támaszt és biztonságot kellene hogy nyújtson, külső és belső befejezetlenség sajnálatraméltó tökéletlenségében leledzik.”ⁱⁱⁱ. (Az újabb idők kodifikációs történetének most nem lehetünk krónikásai, forrásainkra utalunk csupán.ⁱⁱⁱ) Amúgy pedig remélem, hogy ebben a Rósa említette "sajnálatra méltó tökéletlenségben" nem leledzünk!

A helyzetmeghatározás részben a mai állapotokra is áll, és pedig egyebek közt azért, mert a biztosítási szerződés feleinek személyében az utóbbi évtizedek során változások következtek be.

Ilyen módon a bírói gyakorlat csak az utóbbi években tudta, tudja igazán szerepét betölteni, hiszen a professzionális szféra ügyféloldalon évtizedekig szinte nem is lehetett alanya a biztosításoknak.

Jobbára magánfelek jogvitáiból születtek jogtételek és természetesen egészen másképpen szemlélték a biztosítási feltételek kérdését a jogvitákat elbírálók is, mint manapság. (Az utóbbi évtizedekben pedig már nem egy, hanem mára már majd' negyven biztosító a szerződő partner a „kereskedői” oldalon!)

Ha Vékás professzor ma azt szeretné, hogy az új Ptk hatályba lépését követően további öt évig lehetőleg ne változtassanak azon, a biztosítási szakma oldaláról azt vetném fel, hogy mostantól még öt évig gondolkozzunk azon, milyenek is legyenek az új szabályok, mert legalábbis a biztosítási jogviszonyok bírói gyakorlatának szemügyre vétele azt mutatja, hogy az úgymond „elveztegetett” évtizedek után ma valódi sok – és sokféle – szereplős piaci környezetben születnek előremutató, sokszor vitatható, a kialakult viszonyokat „felforgató”, izgalmas kérdéseket felvető ítéletek (friss példája ennek az a döntés, amely az újértékre vonatkozó

törvényi szabály (549.§(2)) új – újszerű és vitatható – értelmezésével mondta ki a térítést a helyreállítás megtörténtéhez kötő általános feltételi kikötés semmiségét (Legfelsőbb Bíróság Pf. VIII.21. 592/2006/6)

Élővé válik hát az a monolit jog, amellyel 1960 óta szinte szó szerint változatlan tartalommal a biztosítási szerződés művelői dolgoznak. Ezért lenne jó talán még öt év, ez egyúttal jelzi, mi a kodifikáció egyik forrása: az örvendetesen bővülő, tartalommal gazdagodó bírói gyakorlat.

2.A KODIFIKÁCIÓ FORRÁSAI

Maga a tervezet is több olyan vitát zár le, amelyekben a bíróságok adtak biztosítási kérdésekben iránymutatást. Ilyen például az ajánlat visszautasítása közben bekövetkezett biztosítási esemény és helytállás kérdése (legutóbb pl.BH 2005/248,T 5.421(3)), vagy az a helyzet, amikor a felelősségbiztosított károkozó csődbe megy és a károsultnak nem lenne kívül szemben fellépnie (EBH.200461029, T5.459(2).); további példákat is említhetnék.

A másik forrás maga a hatályos Ptk., ez derül ki a tartalomelemzésből, de akkor is, ha mennyiségi elemzést végzünk. A mai szabályok jelentős része tovább fog élni, ne legyenek elkeseredve tehát azok, akik ilyen szabályok közt nőttek, nőttünk föl. A szabályok jó része a jövőben is alkalmazható lesz és bekerül, beszervesül az új szabályok közé. Ezzel együtt, ha mennyiségi nézőpontot is előveszünk, ma az a helyzet, hogy a Ptk. 688 paragrafusából 32 tárgyalja a biztosítást, további öt pedig a Ptké-ben, ez kb. 5%.

Mint tudjuk, 1300-egynéhány paragrafus van a tervezetben és ebből 79 vonatkozik a biztosítási jogviszonyra, tehát számuk máris megduplázódott. Ha pedig ezt karakterekre vetítjük, kiderül, hogy, a tervezetben szereplő joganyag a mostaninak bőven kétszerese. Ebből is következik, hogy itt újdonságokkal is találkozunk kell, vannak is, nem csupán arról van szó, hogy a meglevő szabályok megváltoztak.

A terjedelem eldönteni látszik azt az ugyancsak régi vitát, hogy vajon a szabályhalmaz meg tud-e maradni a kodex (részben mennyiségi) keretei közt, ha – mint láttuk, igen –, akkor ez az egyik indok lehet, a például a német-osztrák és a svájci jogban kb 180 §-ból álló önálló biztosítási szerződési törvény megalkotásával szemben.

Az eddig említett források (a bírói gyakorlat és maga a Ptk.) mellett – szerencsénkre – Európában is megújulás tapasztalható a biztosítás magánjogában, reformtörekvések vannak, új biztosítási szerződési törvények – és korántsem csupán a volt szocialista országokban. Számos új megoldás, még apróbb technikai kérdésekben is, feltűnik ebben a tervezetben is^{iv}. A mi Ptk.-nak elfogadását még meg fogja előzni a németek igen bőséges és igényes nagyívű biztosítási szerződési jogi reformja, amelyből szintén profitálhatunk^v.

Végül, de nem utolsósorban forrás – a biztosításban különösen – a közösségi jog, nem is annyira „direktben”, a biztosítási szerződési jogviszonyokra közvetlenül vonatkoztathatóan (ha a gépjárműbiztosítástól eltekintünk), bár ha például a tájékoztatási kötelezettségekre és az ezzel kapcsolatos igencsak részletekbe menő irányelvekre gondolok, akkor még ez sem teljesen igaz^{vi}.

Van egy olyan „mozgalom” is, ami nem reformál, hanem harmonizál és unifikál. Működik ilyen irányzat az EU-ban is, különös hangsúllyal épp a biztosítási szerződés esetében valamiféle, ha nem is egységes jog, de egységes értelmezési szabályok, fogalmi apparátus

kialakítására, sőt egy 27. jog megalkotására törekszik, amelyre egyes pesszimisták talán joggal mondják, hogy ez egy „jogi eszperantó” lenne. Az azonban mégis elképzelhető, hogy a több éves szakértői munka hoz olyan eredményeket, amelyeket egy biztosítási szerződési jogi kodifikáció is, mint a miénk, a maga javára hasznosítani tud majd^{vii}.

3.A KODIFIKÁCIÓS KONCEPCIÓ ÉS A TERVEZET

Tisztelt Kollegák, a kodifikáció menetében készült koncepció annak idején a biztosítás esetében viszonylag részletes volt; a következőkben – futólag – áttekintem, hogy ebből mi tükröződik a mostani tervezetben.

A fő követelmény az volt, hogy a biztosítások átfogó reformja szükséges, ennek a tervezet eleget, bizonyos helyeken túl is tesz, olyan is van, amikor – okkal – nem követi a koncepciót. A reformnak talán legfontosabb – már jóval korábban is megfogalmazódott – igénye az volt, hogy ki kell iktatni az egész fejezetre vonatkozó egyoldalú kogenciát (Ptk.567.§). Erre hivatkozva minősítették a biztosítást már évtizedekkel ezelőtt a fogyasztó jogait védő szabályrendszernek, mert itt hagyományosan alkalmazott jogtechnikai megoldás, amelyet a mi Ptk. 567. §-a is követ, hogy a biztosítási fejezet rendelkezéseitől a szerződő, a biztosított, a kedvezményezett terhére érvényesen eltérni nem lehet^{viii}. Egyébként az egyoldalúan kogens szabályozás mint a gyengébb védelmének eszköze bő száz éve például a német, osztrák, svájci szabályozás gerince.

Ez a szabályozási technika tehát a legnagyobb merevséggel uralja a fejezetnek mind a 32 §-át, és érvényes minden biztosításra, olyanra is, amely a nagy olajvállalat, de olyanra is, ami a trafikos és a biztosító között jön létre.

Ez az a mára már feszítő állapot, amelyet fel kellett oldani és a tervezet ezt fel is oldja. Ezt tapasztalhatjuk akkor, mikor a tervezetben azt látjuk (T.5.455), hogy a biztosított szándékos károkozása érvényesen kizárható lesz a szerződésből, míg ma ilyenkor is teljesítenie kell a biztosítónak az eltérés bármiféle lehetősége nélkül.

(A kogencia kérdésén kívül ide is beszűrődnek azok a problémák, amelyekre Vékás professzor utalt a fogyasztói magánjoggal kapcsolatban és amelyeket a biztosítási szerződés szabályozási technikája még meg is kettőz.)

Az a technikai megoldás került ugyanis a tervezetbe, hogy vannak benne diszpozitív szabályok (T.5.437(1)), hiszen ebben a szerződéstípusban is végeredményben minél nagyobb mérvű diszpozitivásra is kell törekedni.

Kogens szabályok is vannak és vannak egyoldalúan kogens szabályok (T.5.437(2)), amelyek minden biztosítási szerződésre érvényesek végül pedig vannak egyoldalúan kogens szabályok, amelyek a fogyasztói biztosításokra érvényesek (T.5.437(3)). Fogyasztó egész egyszerűen a természetes személy. Ez tetszetős konstrukció és megoldja azt a dilemmát, hogy feloldva legyen az egyoldalú kogencia, kétségtelen azonban, hogy jogalkalmazóként is nehezen kezelhető különbségtétellel van dolgunk. A vitatervezetet ezzel kapcsolatban valószínűleg tovább kell finomítani.

A kodifikációs koncepció másik lényeges elvárása volt a biztosításközvetítéssel kapcsolatos szabályok „átemelése”, mármint a biztosításfelügyeleti törvényből (2003.évi LX.tv., Bit.) a Ptk.ba és az összhang megteremtése a biztosító képviselőire vonatkozó szabályokkal, ugyancsak a Bit. és a Ptk. között. Ez látszólag a szabályok „ide-oda tologatása”, valójában azonban arról van szó, érvényt szerzünk-e annak az elvnek, hogy a polgári jogi szabályok a Ptk.ban legyenek és ne másutt, pénzügyi-közigazgatási normák közt.

Nehéz ügy, ebben feltehetőleg kompromisszumot kell kötni a jogalkotónak, amit bonyolít még az is – mint ahogy az a tervezetből nemrég óta látható – hogy a közvetítői jogügyletre nézve – még hozzá igen részletes – önálló fejezet van (T.5.289–5.310), amelynek egyes rendelkezései ráadásul kifejezetten a biztosítási jogviszonyra vonatkozó szabályokat tartalmazzák. Ez felemás helyzet, hiszen maga a tervezet biztosítási címe szinte semmit nem mond az ügynökről, arról, aki a jognyilatkozatokat átveszi, aki közvetít, akinek a mulasztása valakinek be fog számítani, a biztosítási díj továbbításáról szóló jelenlegi szabályt (Ptk 539.§(2)) ismétli meg csupán a biztosító – úgymond – képviselőjével összefüggésben. (T. 5.425(4)).

Jogos elvárás, hogy a biztosítási cím maga tartalmazza az összes olyan alapvető szabályt, amelyre például a bírónak is szüksége van, amikor a jognyilatkozatok hatályát, azt, hogy ki, kinek a mulasztásáért és hogyan felel, eldönti.

Ettől teljesen független, amúgy persze fontos kérdés, hogy a közvetítői jogügyletnek jelenlegi jogunkban valóban nem kielégítő a szabályozása, a kereskedelmi ügynöki szerződésről szóló 2000-es CXVII törvény csak az első lépést jelenti ezen az úton.

Nyilvánvaló, hogy kodifikációs feladat van: a fogyatékos szabályozás helyébe a modern közvetítői jog megalkotása, amiben a biztosítási szakma elsődlegesen érdekelt, ez azonban már nem magának a biztosítási szerződésnek a szabályanyaga. Ennyiben tehát a tervezet jelenleg hiányos.

Szabályozási problémának bizonyult – anélkül, hogy részletezném – a tájékoztatási kötelezettség kérdése. Ez a biztosításban igen sokrétű. A legbonyolultabb szerződéskötési tényállás mellett az uniós irányelvek nyomán alkotott, több törvényben lefektetett normákból talán 90 elemből is álló tájékoztatási kötelezettséget össze lehet állítani. Sokan jósolják a „szabályozási düh” végét, talán igazuk lesz... A kérdés annak kapcsán merül fel, hogy a tervezet szerint külön jogszabály meghatározhatja a biztosító tájékoztatási kötelezettségét (T.5.424(1)).

A tervezet meg is említi egyes tájékoztatási kötelezettségeket, (5.477.(1)), más jogszabályban (Bit 166,167. §§) viszont oldalszám vannak ezek a kötelezettségek részletezve.

Ellentmondás van abban is, hogy például a szerződés kellékeinél föl van sorolva a biztosító címe is (T.5.418.k.), (ami egyébként fontos dolog persze), ugyanakkor ebből a szabályanyagból nem derül ki a tájékoztatási kötelezettség tartalma, terjedelme, ami a szabályozásnak nagyon fontos garanciális elem.

Joggal felvethető, hogy egy kódex jelentős terjedelemben természetesen nem lehet ilyen, alkalmanként változó irányelvi ihletettségű szabályoknak a tárháza. Más uniós tagállamok is arra „fanyalodtak”, hogy rendeleti úton legalább ahhoz a jogszabályhoz csatolják ezeknek – a polgári jogias – kötelezettségeknek a felsorolását, amelyhez azok a leginkább

kapcsolódnak,;nem tartható,hogy a (Bit) mellékletei közé legyen „eldugva” 12 millió szerződésre vonatkozó normaanyag, mint ma.

Az eddigiek alapvető kérdések. Inkább jogtechnikai jellegű az a megoldás, amit a tervezet választott, ugyancsak az egyoldalú kogencia felbontásával összefüggésben, megszüntetve-megőrizve a mai modellt, amely szerint ajánlatot mindig az ajánlattevő, a biztosítandó személy tesz és a biztosító azt elfogadja vagy visszautasítja.

Az esetek többségében a szerződés létrejön, – úgymond – kötvényesítéssel, illetőleg ha a biztosító nem állít ki kötvényt 15 napon belül, akkor a szerződés hallgatással, az ajánlat tartalmának megfelelően jön létre (Ptk.537.§.(1)). Ez polgári jogunknak mára kivételessé vált szabálya. A tervezet, felismerve, hogy egyik oldalról ezt a modellt fel kell váltani, ugyanakkor meg is kell tartani, szellemes megoldással tulajdonképp a biztosítóra bízva, hogy ha a mindennapi forgalomban közönséges biztosítási ügyleteket akar közvetíteni, értékesíteni, megkötni, saját nyomtatványait terjeszti-e a fél elébe – ahogy egyébként az ma is történik – akkor ui. ezek a szabályok érvényesek: egyoldalú kogencia mellett hallgatás=beleegyezés (T 5.421.(1)). Természetesen a professzionális szféra esetében, ahol esetleg két jól öltözött úriember hosszasan írogat egy kétszáz oldalas egyedi szerződést, ezek a szabályok nem érvényesülhetnek. Ez fontos tartalmi újítás.

Ahogy a tervezetet egyre többen megismerik, most már különféle egyéb vitakérdések is felmerülnek. Vannak olyan megoldásai, amelyet egyelőre a talán legérzékenyebben reagáló biztosítók vettek észre, így az első reakciók tőlük hallhatók. Ilyen fontos, a mai, a fogyasztóra nézve hátrányos állapot megváltoztatását célzó szabály, amely azt célozza, a biztosítási díj meg nem fizetése ne járjon a szerződés automatikus megszűnésével (Ptk 543.§(1).

(Az más kérdés, hogy egyébként a biztosítónak most is lehet tennie ezt megelőzendő és a feltételeiben is sok mindent előírhat (pl. ez történt korábban a monopolbiztosító élet- ill. vagyonbiztosítási szabályzatában), de a törvénynek ez a kevésbé fogyasztóbarát szabálya ma a hatályos jog.

Ezen változtat – okkal – a tervezet, hasznosítva az 1927 évi X. tv. megoldását^{ix} is, vagy akár a 1908 óta a német biztosítási szerződési törvényben^x alkalmazott megoldást, aminek a lényege, hogy minősített megintés, póthatáridős felszólítás szükséges ezeknek a joghatásoknak a kiváltásához.

A tervezetbe vett szabályozással azonban úgy tűnik – és az aggodalmat is az okozza,– hogy sokak szerint tisztázatlan jogi helyzet áll elő, amelyben nem bizonyos, hogy megszűnt a szerződés és ha igen, mikor, arról nem is beszélve, hogyan történjék a felszólítás bizonyítása a 12 millió szerződést esetében történő rendszeres, igen gyakran havi díjfizetés mellett, és ez milyen ügyviteli bonyodalmakat okoz.

A biztosítók a maguk részéről ebben a kialakulóban levő vitában azt hangsúlyozzák, hogy minden ellenkező híreszteléssel szemben fő érdekük a zökkenőmentes lebonyolítás, ami általában is kapcsolódik a jogügyletek biztonságához fűződő érdekhez és éppen ezért nyugtalanító, ha a díjfizetés ügyében nincs kifogástalan megoldás; itt további finomításra van szükség.

Senki se vitatja, hogy nem lehet a biztosítottat olyan helyzetbe hozni, hogy esetleges vétlen mulasztás, aprócska negligencia egy gyakran sokéves jogviszony felbomlásával vagy

rendkívüli joghátránnyal járjon. (Hasonló újítást hoz a tervezet az ún. díjfeltöltés ügyében előírva a biztosító tájékoztatási kötelezettségét, hogy az ügyfél tudja, a káreset után ki kell a biztosítási díjat egészítenie, hogy újabb kár bekövetkeztekor is szolgáltatást kaphasson; ma nincs ilyen kötelezettség (Ptk.554.§) A változtatásokhoz még jobb jogtechnikai megoldásokra lesz szükség.

Egy másik fontos kérdés, amit valószínűleg a polgári jognak általában és nem a biztosítási szerződés szabályrendszerének különösen kell kezelnie, hogy az időszakokkal, meghatározott periódusokkal operáló biztosítási jogviszony keretein belül kell-e külön szabály a súlyos szerződésszegés esetére. Vannak, ugyanis, akik azt mondják, hogy nem lehet a jog, a szerződés bilincseibe verni a fogyasztót, gyakran év közben is biztosítót kell váltani; az egyik szerződő szabadulhasson a kötelemből – különösen akkor, ha a másik fél valamilyen súlyos szerződésszegő magatartást tanúsít.

Az ellenkező felfogás hívei szerint viszont ezek az ügyletek hosszantartó jogviszonyok amelyek azonban az időszak végére való felbontás lehetőségével állnak fenn és akit sérelem ért, az időszak leteltével, felmondással is orvosolhatja azt. Ezt a rendkívüli felmondást a kárbiztosításban tartalmazza a tervezet (T 5.450). Lehetséges azonban olyan megoldás is, amit más jogrendek tartalmaznak vagy alkalmaznak, ahol objektív momentumhoz, nevezetesen a biztosítási esemény bekövetkeztéhez kötnek egy ilyen rendkívüli felmondást^{xi}. Ez az a jelenség, történés, amelyből a felek egymásra nézve is előnyös vagy hátrányos következtetéseket vonhatnak le, mármint, pl. hogy fizet-e a biztosító, mikor, gyorsan, alappal hivatkozik-e kizárásokra egyrészt, a biztosított időben jelenti-e a kárt, jóhiszemű, korrekt magatartást tanúsít-e, stb. másrészt. Egy ilyen rendkívüli felmondáshoz nem is lenne szükség a másik fél súlyos szerződésszegésének a bizonyítására, arról nem is beszélve, hogy milyen bonyodalmakat okozna akár a bíróság előtt ennek a kérdésnek, a rendkívüli felmondás hatályosságának a vizsgálata.

Tisztelt Kollegák! A terjedelmi korlátok közt szinte közhelyszerűen jelzem csupán, hogy az érdekeltek csoportjaihoz igazítva is külön lehetne válogatni, kinek miben, mennyiben jelent újat vagy hasznosat ez a tervezet. Azt hiszem, hogy általában minden érdekeltnek súlyos vitakérdései is vannak-lesznek, de tendenciájában állítani lehet: új és hasznos.

Érdekeltek természetesen és mindenekelőtt a fogyasztók, akik egyrészt profitálhatnak abból, amit a bírói gyakorlat megalkotott, számukra kedvező és bekerült a tervezetbe. A biztosítóknak akkor hasznos a tervezet, ha kiszámítható, modern megoldások vannak. Jó az is, ha megoldás van a biztosítók technikai problémáira is, mondjuk olyan intézmények belekerülnek, mint az együttbiztosítás (T.5.417). Több részletszabály foglalkozik aztán a viszontbiztosítással (pl.T.5.423(4)) ami a nagy nyilvánosságot nem érdeklí, de az azt művelőknek fontos kérdés, hogy szabályozás legyen.

Ami bennünket, elsődleges és másodlagos jogalkalmazókat úgy általában illet, arra kell felkészülni, hogy sokkal szofisztikáltabb, összetettebb szabályokkal kell majd dolgozni és ezek jogvitákban való elbírálása is feltehetőleg sokkal nagyobb gondosságot és tanulmányozást fog igényelni. Hiszem, hogy ezt is akarjuk, ezt várjuk el egy modern biztosítási jogtól.

Végül nem hagyhatom említés nélkül azt, hogy még a megkettőződött terjedelem mellett is naiv igény lenne azt gondolni, hogy valamiféle biztosítási tankönyv legyen a Ptk., amiben a biztosítási ágazatok és azok termékei a mainál jóval részletesebben vannak benne. Ez a vita és a szabályozási igény arra a kodifikációs dilemmára emlékeztet, hogy mi is legyen a franchise-

el, meg a többi új típusú, a gazdasági életben használt jogügylettel, mi kerüljön be, s mi nem. A biztosításnak is megvannak a maga hasonló problémái. Ma már belföldön is van hitelbiztosítás. Ma már magyarázzuk-elemezzük-ízlelgetjük az ún. kezesi biztosítást. (Utóbb olyant is lehetett hallani, hogy a bankgaranciával együtt, nem a biztosítási címben lenne szabályozva.)

A Bit-ből került át a vonatkozó EU irányelv miatt átültetéssel formát kapott, mára már nálunk is meghonosodóban lévő jogvédelmi biztosítás. Ezt is részletesen tartalmazza a tervezet (T.5.463-5.470). Kodifikációs kérdés, hogy mindez esetleg utaló szabállyal legyen benn az új Ptkban, benne legyen-e, vagy máshol.

Kérdőjelek vannak egyes további ágazatokkal kapcsolatban is. Csupán kettőt említenék igen röviden; a kötelező biztosítást és a tervezetnek a rendeleti úton részletesen szabályozott gépjármű-felelősségbiztosítással való összefüggését ill. kritikus kapcsolatát. Ebből a szempontból a tervezet most is viszonylag hiányosnak mondható; nem sokat foglalkozik a kötelező biztosítások vagy a kötelező felelősségbiztosítások tartalmi kérdéseivel, (miközben azért eldönti az a vitát, hogy a biztosítók közvetlen perlése továbbra is csak a kötelező gépjármű felelősségbiztosításban történjék (T.549(1)) .

Ami a kötelező gépjármű-felelősségbiztosítást illeti, csupán talán egy szabály van (T. 5.462), de arról valószínűleg sokat fogunk hallani. Ez némi egyszerűsítéssel annak a jogtételnek a feladása, hogy a biztosítás nem száll át a tulajdonnal, (vö. érdekmúlás, Ptk 545.§(2), 190/2004 (VI.8. Korm.sz.r. 1. sz.mell. 7.(1.)).

A tervezet azzal próbálkozik meg, hogy a gépjármű-felelősségbiztosításban az új tulajdonosnál is egy ideig fennálljon ez a biztosítás. Hogy ez majd mit jelent, bonus-malusban és egyébekben és ügyvitelben, ma még nehezen felmérhető.

Végezetül annak idején a gyanútlan „megrendelő” – nem is maga a kodifikátor – a koncepcióba írta, hogy meg kell alkotni a betegbiztosítás szabályait is, nem sejtve, hogy ez a feladat mára komoly feladattá kezd válni. Anélkül, hogy különösebben bírálják a tervezetet, inkább érdemül lehet tudni azt, hogy első ízben alkotja meg a betegségbiztosítás polgári jogi szabályait (T5.488-5.492), ezekre a nagyon kínos-szenzitív kérdésekre, ill. egy részükre jó szándékúan válaszol, másokra nem tud. Erre azért hívom föl a figyelmet, mert ma túlhevült, politikailag erősen árnyalt vitakörnyezetben vagyunk a betegbiztosítás ügyében, úgy, hogy már a terminológia is önmagában vitás (egészség-beteg(ség)biztosítás?), miközben a jogviszony polgári jogi problematikájának alapkérdéseiről is alig esik szó.

Köszönöm a figyelmet!

A tervezet részletes bemutatása: Takáts Péter, *A biztosítási szerződési jog újraszabályozása*, Biztosítási Szemle, 2005/1, 10. o.

ⁱ L. pl. Csurgó Ottó, *A Polgári Törvénykönyvről. Biztosítási fejezet*, In: Negyedik Magyar Jogászgűlés: Balatonfüred, 1998. május 14.-16. Magyar Jogász Egylet, Budapest, 1998., 223-229. o.)

ⁱⁱ Rósa Ferenc, A magyar biztosítási törvény (kereskedelmi törvény 463-514. §§) magyarázata különös tekintettel a bírói gyakorlatra és a külföldi törvényhozásokra, 1902 Budapest, Nyomtatott Wodianer F. és Fiainál, 39-40. o.,

ⁱⁱⁱ A biztosításikodifikáció történetének rövid summázatát adja Csongrádi, Geller és Kuncz: „Ausztriában a „Gesetze und Verfassungen” című törvény- és rendeletgyűjteményben annak 1785-1786 évi köteteiben a 43. lap 544. szám alatt 1786. május 4-éről van egy udvari rendelet (Hofdeckret), amely a trieszti „Banko di assicurazione e Cambi e maritimi” társaságnak megengedi, hogy csak a trieszti váltótörvényszéknek tartozzék felelősséggel s a társaság 400,000 forintot kitevő alapját az adók alól felmenti és végül biztosítja a társaságnak azt a kiváltságot is, hogy tengerbiztosítási kötvényei aláírásánál egyébként szükséges két tanú mellőztessék. Ilyen alakulás és az ezeket engedélyező udvari rendelet van a későbbi években több is, de a biztosítás intézményét szabályozó első törvényes intézkedéseket Ausztriában is csupán az 1811. évben megalkotott általános polgári törvénykönyv tartalmazza. Hazánknak is, akkori közjogi helyzetünknél fogva, ez az első írott jogforrása, mert sem az első kereskedelmi törvényünk az 1840. évi XVI. t.-v., sem pedig a közkeresetre összeálló társaságok jogviszonyait tárgyaló 1840. évi XVIII. t.-c. a biztosítással nem foglalkozik. A jelenleg is érvényben levő kereskedelmi törvényünk az, amely kimerítő részletességgel foglalkozik a biztosítás ügyével. Ez a törvényünk a dr. Apáthi István egyetemi jogtanár 1873. évben szerkesztett tervezete alapján készült. E téren számottevő alkotások a dr. Beck Hugó által, miniszteri megbízás folytán 1894. évben készült törvényjavaslat a magánbiztosítási vállalatok állami ellenőrzéséről és ugyancsak 1894. évben dr. Nagy Ferenc által készített törvényjavaslat a tengeri magánjogról és ennek keretében a tengeri biztosításról.” (Csongrádi-Schopf Endre: A biztosítás és a bírói gyakorlat, 1913 Budapest, „Patria” Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság, 3. o)

„IV. Magyarországon a bizt. jog külön codificálva nincsen. A bizt. ügyletekre vonatkozó jogszabályok keletkezését ugyanazon tényezők létesítették, mint többi keresk. jogviszonyokra vonatkozó jogszabályokét. E tekintetben ugyanazon fejlődési folyamatok észlelhetők, mint más államokban.

Nálunk is a bizt. ügyletekre vonatkozó jogviszonyok a keresk. törvényben (187. XXXVII. t.-cz. K. T.) a „biztosítási ügylet” VII. czime alatt 453-514. §§-ban nyerték szabályozásukat. A bizt. jognak a K. T. fenti intézkedésein kívül még vannak más kiegészítő forrásai is, u. m. specialis törvények és rendeletek, az általános magánjog. E jogszabályok keletkezéséig első sorban a szokás, bizt. feltételek és bírói gyakorlat (döntvények) voltak bizt. jogunk forrásai, sőt részben még maig is azok.

A bizt. jog codificálását célzó munkálatok története tehát ugyanaz, mint a többi keresk. viszonyokra vonatkozó jogszabályoké. E tekintetben pedig a munkálatok 1779-ben kezdődtek, a mennyiben a Curia megbízást kapott, hogy egy váltó és keresk. törvénykönyvet készítsen. A Curia ezen megbízás értelmében elkészítette munkálatát és ez 1791. jan. 9-én egy királyi leirattal az országgyűlés elé terjesztetett, mely azt egy országos bizottságnak adta ki. Ezen bizottság 1795-ben elkészült revisionalis munkájával, de az a törvényhozás által nem tárgyalatott.

Az 1827-ik évi országgyűlés az országos bizottság 1795. évi munkálatát egy újabb bizottságnak adta ki, mely „Codex Cambio-Mercantilis eisque Ordo Processualis” cz. alatt

egy javaslatot nyújtott be, mely azonban a bizt. ügyletet nem szabályozta, de nem is került tárgyalás alá. Zalavármegye indítványára az 1938-iki országgyűlés újból kirendelt egy bizottságot a váltó- és azzal összefüggő törvények előkészítésére, mely bizottság tervezetei 1840. évi márczius 13-án szentesítettek, de ezek egyike sem foglalkozott a bizt. ügyletekre vonatkozó kérdésekkel. Mivel azonban a keresk. forgalom szükségletei által indítva a keresk. jogviszonyok szabályozása már sürgőssé vált, az 1864. évi okt. 12-én kelt legfelső rendelet alapján az udvari cancellaria egy 7 tagból álló bizottságot hívott össze a keresk. viszonyokra vonatkozó törvény hozatala céljából, de ennek munkája is meddő maradt. Az alkotmányos élet helyreálltával 1867 után a kereskedők újból sürgették a keresk. törvények meghozatalát, mire a kormány 1872-ben kibocsátott rendeletével Dr. Apáthy István bpesti egyetemi tanárt bizta meg, hogy a német keresk. törvény figyelembe vételével egy keresk. törvények tervezetét készítse el.

Apáthy tervezetével 1873-ban készült el (Czime: „A magyar kereskedelmi törvénykönyv tervezete” Dr. Apáthy István egyetemi jogtanártól. A magy. keresk. ministerium megbízásából. Budapest, 1872/73.), mely véleményezésre véget az illetékes szakköröknek megküldetvén, később egy 27 tagból álló Értekezletnek megvitatására bízott.

Ezen értekezlet a beérkezett kritikai vélemények és óhajok figyelembe vételével 1873. november 4-én megkezdte és 1874. december 21-ig kétszeri olvasásra és tanácskozásokra véglegesen megállapította a tervezet szövegét.

A tervezet 1875. április 2-án, mint miniszteri javaslat a képviselőházban bemutatott és egy külön bizottság némi módosításaival 1875. ápr. 24-28-ig négy ülésben tárgyalatott. A főrendiház 1875. május 7-én tartott ülésében a törv. javaslatot változatlanul elfogadta és mint az 1875 : XXXVII. törvénycikket 1875. május 16-án a király szentesítette.

A jelzett K. T. a bizt. ügyletet – mint az előzőkből tudjuk – a VII. czim alatt szabályozza. Ennek első fejezete a 453-462. §§-ban az általános határozatokat; második fejezete a kárbiztosítást a 463-497. §§-ban; harmadik fejezete; az életbiztosítást a 498-507. §§-okban, végre a negyedik fejezet a viszontbiztosítást 508-514. §§-ban szabályozza.

A törvény alapját lényegileg a német keresk. törv. képezi, melynek egyes részei változatlanul kerültek törvényünkbe, mások pedig módosítva. Egyes részei teljesen újak. A bizt. ügylet szabályainak megállapításánál különös figyelembe vétettek a porosz keresk. és az u. n. drezdai kötelmi jogi javaslat.”

(Gellér Samu, A biztosítási jog kézikönyve különös tekintettel a biztosítási vállalatok üzleti szokásaira, a külföldi törvényhozásokra és a birói gyakorlatra, 1904 Budapest, Grill Károly Cs. és Kir. Udvari Könyvkereskedés, 56-59. o.)

„89. § A biztosítás jogforrásai

I. Élő biztosítási jogunknak három legfontosabb jogforrása: a Kt. (amelynek érvényben levő 463-571. §-ai, módosítva az 1927: X. t.-c.-kel, az ú. n. szerződéses biztosításjogot szabályozzák), az 1923: VIII. t.-c. és az annak alapján kibocsátott rendeletek (amelyek a közrendészeti biztosításjogot szabályozzák, hatályon kívül helyezve a Kt. 453-462. §-ait) és a biztosító magánvállalatoknak a Felügyelő Hatóság által jóváhagyott „általános biztosítási feltételei”. Kisegítő jogszabályokat találunk az Mt.-ben, amelynek 1037-1049. §-ai a harmadik személy javára kötött szerződést szabályozva, a személybiztosításnál töltenek be fontos szerepet, amelynek 650 §-a a haszonélvezettel kapcsolatban állít fel biztosításjogi szabályokat és az 1927: XXXV. t.-c. 31. §-ában, amely a jelzálogjog és biztosítás kérdését szabályozza. Külön jogszabályok érvényesülnek a tengeri biztosítás (l. a 108. §-t) és a társadalmi biztosítás tekintetében (1927: XXI. és 1928: XV. t.-c.-ek).

1. A Kt.-ben szabályozott szerződéses biztosításjog, habár teljesen el is maradt a biztosítási ügylet fejlődésétől és szisztematikai szempontból is sok kívánni valót hagy hátra,

mind a kárbiztosítás, mind a személybiztosítás, mind pedig a viszontbiztosítás tekintetében lerakta azokat a szilárd alapokat, amelyekben állva a bírói gyakorlat, az elmélet, de legfőképpen a vállalatok általános biztosítási feltételei lépést tudnak tartani a fejlődés iramával. Ennek tudható be, hogy amíg a közrendészeti biztosításjog (a biztosító magánvállalatok felügyelete és ellenőrzése) tekintetében már a múlt század 90-es évei óta megindultak a reformtörekvések (l. a 92. §-t), addig a szerződéses biztosításjog legégetőbb hiányain csak 1927-ben volt kénytelen a törvényhozás novelláris úton segíteni. Az 1927: X. t.-c. 13. §-a azonban határozottan tervbeveszi a szerződéses biztosításjog reformját is, amidőn utasítja az igazságügyi, a kereskedelemügyi és a pénzügyminisztert, hogy a biztosítási ügynök jogállásának és általában a biztosítási jog egész rendszerének újabb szabályozásáról minél előbb törvényjavaslatot terjesszenek a törvényhozás elé. Ugyanez a § egyben felhatalmazza a m. kir. minisztériumot, hogy a reform megvalósításáig is rendelettel szabályozza a biztosítási ügynökök jogviszonyait. Ez a rendelet 5460/1928. M. E. szám alatt 1928. december hó 18-án meg is jelent (B. K. 1928. 287. szám). Magáról a szerződéses biztosításjog reformjáról azonban mindezekig a kormány törvényjavaslatot nem készített.

Rendelkezésünkre áll azonban néh. Thirring Lajos volt kir. kúriai tanácselnöknek a háború folyamán elkészített törvénytervezete (az alábbiakban idézve „Th. T.” rövidítés alatt) és még 1927-ben megbízást kapott néhai Nagy Ferenc dr. volt egyetemi tanár, hogy dr. Tury S. Kornél egyetemi tanárral együtt dolgozza ki a szerződéses biztosításjog tervezetét. Nagy Ferenc, közbejött halála miatt, nem tehetett eleget ennek a megbízásnak, dr. Tury S. Kornél azonban maga készített el egy tervezetet, amely mindezekig nyilvánosságra nem került.

3. A Kt. a szerződéses biztosításjogot nem szabályozza kimerítően és kötelező hatállyal. Így a biztosításnak igen sok olyan fontos faja van (pl. a felelősségbiztosítás, állatbiztosítás, tengeri biztosítás), amelyekről a Kt. meg sem emlékezik. De a szabályozás körébe vont biztosítási fajoknál is nyitva hagy vagy csak diszpozitív szabállyal rendez igen sok fontos kérdést. A Kt.-nek ezt a hallgatását és szükségességét nem lehet hibául felróni. Mert erre vezethető vissza, hogy a biztosító vállalatok a részükre biztosított szerződési szabadság segítségével az élet szükségleteinek megfelelő módon és alkalmazkodva a biztosítási technika fejlődéséhez, általános biztosítási feltételeikkel meg tudták teremteni a modern szerződéses biztosítási jogot.”

(Kuncz Ödön, A magyar kereskedelmi és váltójog vázlat, második bővített és átdolgozott kiadás, III. rész 1. fele: A biztosítás, 1933 Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 43-44., 46. o.)

^{iv} dr. *Zavodnyik József* A biztosítási szerződési jog az új Polgári Törvénykönyvben – lehetőség és felelősség, *Biztosítási Szemle* 2007.évi 1.sz., 10.o.

^v A pénzügyi szolgáltatások távértékesítéséről szóló 2002/65 sz., valamint a konszolidált életbiztosítási 2002/83 sz.irányelv

^{vi} A német biztosítási szerződési törvény elfogadás előtt álló reformtervezete:

www.bmj.bund.de/files/-/1320/RegE%20VVG.pdf

(A törvényt a kézirat nyomdába adásakor a Bundestag elfogadta, a szerk. megj.)

^{vii} Heiss, Helmuth, *Európai biztosítási jog felé: szabályrendszer – közös referenciakeret – választható eszköz?* *Biztosítási Szemle*, 2007/2. 3-18. o.

Az európai biztosítási szerződés un.restatement projektszertársainak honlapja:

www.restatement.info.

^{viii} Pl. a német biztosítási szerződési törvény(1908)34. a § (Egyoldalúan kogens rendelkezések):A biztosító a 16-29a. § és a 31. §, valamint a 34. § (2) bekezdésétől a biztosított terhére eltérő megállapodásra nem hivatkozhat.

^{ix} „Ha kárbiztosítás esetében a biztosítás hatályának beállta után fizetendő díjat a kötelezett az esedékességkor vagy az e végre engedett fizetési halasztás elteltéig meg nem fizeti, a biztosító köteles a mulasztás következményeire - ezek között kifejezetten a szerződést megszüntető következményekre is - figyelmeztetéssel ajánlott levélben felhívni, hogy a díjat a felhívás kézhezvételétől számított és harminc napnál rövidebbre nem szabható határidő alatt fizesse meg. A felhívás elmaradhat, ha a biztosító a szerződő felet az esedékesség napját megelőző harminc napnál nem korábban a jogkövetkezmények megjelölésével az esedékesség idejére és fizetési kötelezettségére ajánlott levélben előre figyelmeztette s neki az utólagos teljesítésre az esedékességtől legalább harminc napi határidőt engedett. Ha a szerződő felet a díj megfizetésében vétlen baleset vagy erőhatalom akadályozta, az utólagos teljesítésre szabott határidőbe az akadály időtartamát nem lehet beszámítani.” (1927. évi X. törvénycikk a biztosítási díj fizetésével kapcsolatos egyes kérdésekről, 5.§

^x „(1) Ha a folyamatos díjat nem fizetik meg kellő időben, a biztosító a biztosítottat, annak költségére írásban legalább kétheti fizetési határidő megszabásával hívhatja fel. Az aláírás céljára a sajátkezű aláírás másolata is megfelel. Emellett közölni kell a (2) és (3) bekezdés alapján a határidő elteltéhez fűződő jogkövetkezményeket. E rendelkezések mellőzésével történt határidőtűzés hatálytalan.

(2) Ha a biztosítási esemény a határidő elteltét követő időn belül következik be és a biztosított ennek bekövetkeztekor a folyamatos díjfizetéssel vagy az őt terhelő kamatok és költségek fizetésével késedelemben van, a biztosító szolgáltatási kötelezettsége alól mentesül.

(3) A biztosító a határidő elteltét követően felmondási idő megtartása nélkül felmondhatja a jogviszonyt, ha a biztosított a fizetéssel késedelemben van. A felmondást már a fizetési határidő tűzésével aképpen lehet összekötni, hogy **az** a határidő elteltével váljék hatályossá. Ha a biztosított ebben az időpontban a fizetéssel késedelemben van, erre a biztosított figyelmét a felmondáskor kifejezetten fel kell hívni. A felmondás hatályai elenyésznek, ha a biztosított a felmondást követő egy hónappal, vagy ha a felmondás határidőtűzéssel volt egybekapcsolva, a fizetési határidő elteltét követő egy hónapon belül a fizetést pótolja, feltéve, hogy a biztosítási esemény még nem következett be.

(4) Ha az (1)-től a (3) bekezdésben írott jogkövetkezmények bekövetkeztek a kamatok és a költségek meg nem fizetése függvénye, csak akkor állnak be, ha a határidőtűzéskor a kamat mértéke vagy a költségek összege közölve lett.”(VVG 39. § A folytatólagos díj fizetésének késedelme)

^{xi} Pl osztrák biztosítási szerződési törvény(VersVG) 96. §:

(1) A biztosítási esemény bekövetkeztét követően mindegyik fél jogosult a biztosítási jogviszony felmondására.

(2) A felmondásra a kártalanításról folyó tárgyalások befejeztét követő egy hónap elteltéig van lehetőség. A biztosítónak egy havi felmondási időt kell betartania. A biztosított nem mondhat fel a folyó biztosítási időszak végénél későbbi időpontban.